

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Монографія

Харків – 2020

УДК 374.7

ББК 74.4

О-72

Рецензенти:

Сорочан Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, директор Центрального інституту післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;

Бідюк Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Іван Зязюна НАПН України (протокол № 2 від 24 лютого 2020 року), Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 27 лютого 2020 року)

О 72 Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
ISBN 978-617-7912-56-8

У монографії висвітлено актуальні проблеми освіти дорослих як складової розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, обґрунтовано теоретико-методологічні засади і розкрито досвід організації навчання дорослих в Україні, розкрито особливості особливості андрагогіки як субдисципліни педагогічної науки, окреслено тенденції професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів та андрагогів, схарактеризовано освітні потреби різних категорій дорослого населення.

Монографія адресована науковцям, науково-педагогічним працівникам, докторантам, аспірантам, усім, кого цікавлять питання безперервного навчання та освіти дорослих.

© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020
© ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020

Зміст

Передмова	8
------------------	----------

Розділ 1. Освіта дорослих як чинник розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів

1.1.	Розвиток освіти дорослих на філософсько-педагогічних засадах андрагогіки (<i>Ничкало Н.Г.</i>)	12
1.2.	Праксеологічний підхід у підготовці менеджерів освіти в Інституті підвищення кваліфікації педагогічних працівників і менеджменту освіти (<i>Черновол-Ткаченко Р.І., Прокопенко І.Ф.</i>)	24
1.3.	Критеріальний аналіз понять «дорослість» і «дорослий учень» як базових категорій андрагогіки (<i>Лук'янова Л.Б.</i>)	28
1.4.	Освіта дорослих у контексті філософії неперервної освіти (<i>Сагуйченко В.В.</i>)	42
1.5.	Контекстний підхід до освіти дорослих: теоретичний та техноматичний аналіз (<i>Вихрущ В.О.</i>)	47
1.6.	Освіта дорослих як подолання бар'єрів: антропософський підхід (<i>Іонова О.М., Партола В.В.</i>)	57
1.7.	Освіта дорослих: основні фактори та перспективи розвитку в Україні (<i>Фроленкова Н.А.</i>)	62
1.8.	Освіта дорослих задля демократії (<i>Загрійчук І.Д.</i>)	68
1.9.	Competitive strength of educational services: factors, risks and perspectives (<i>Garnyk L.P., Snihirova I.I.</i>)	76
1.10.	Сучасні підходи до модернізації неперервної професійної підготовки фахівця (<i>Олійник Т.О.</i>)	86
1.11.	Організація навчального процесу в системі безперервного професійного розвитку (<i>Товстяк М.М., Плужнікова Т.В., Краснова О.І., Краснов О.Г.</i>)	92
1.12.	Самостійна робота як чинник професійного саморозвитку навчання дорослої людини (<i>Товтин Н.І.</i>)	97
1.13.	Неформальна освіта дорослих: розвиток соціально життєвих навичок (<i>Пехота О.М.</i>)	101
1.14.	Визнання результатів неформального та інформального навчання як актуалітет освіти дорослих (<i>Аніщенко О.В., Прийма С.М.</i>)	111
1.15.	Опанування базового рівня цифрової компетентності як засіб соціалізації дорослих (<i>Кириченко І.Ю., Москаленко О.В.</i>)	118

Розділ 2. Теорія та практика організації навчання дорослих в Україні та провідних країнах світу

2.1.	Розвиток людського капіталу в системі корпоративної освіти (<i>Баніт О.В.</i>)	124
2.2.	Форми та зміст освіти дорослих (<i>Комісова Т.Є., Коваленко Л.П.,</i>	129

	<i>Мамотенко А.В.)</i>	
2.3.	Ефективні стилі взаємодії та форми навчання в освіті дорослих <i>(Прокопенко І.А.)</i>	134
2.4.	Дуальне навчання як форма професійної підготовки безробітних <i>(Завгородня К.П.)</i>	140
2.5.	Фріланс як нова форма розвитку людського капіталу в умовах неформальної освіти <i>(Ващенко Л.І.)</i>	145
2.6.	ІКТ в освіті дорослих <i>(Прокопенко А.І., Доценко С.О.)</i>	151
2.7.	Упровадження імерсивних технологій в освітні проекти навчання дорослих <i>(Ізбаш С.С.)</i>	155
2.8.	Відкриті дистанційні курси для дорослих <i>(Кухаренко В.М.)</i>	161
2.9.	Використання хмарних технологій у навчанні <i>(Кислова М.А.)</i>	167
2.10	Використання платформи дистанційного навчання MOODLE у післядипломній медичній освіті <i>(Касьянова О.М., Шахова Г.А., Стриженко Т.О., Каруник К.Д.)</i>	172
2.11.	Значення масових відкритих онлайн-курсів при вивченні економічних дисциплін у системі неформальної освіти дорослих <i>(Сотніков Д.В.)</i>	177
2.12.	Філософсько-методологічні засади формування етичного ставлення до природи в освітньому просторі закладів освіти для дорослих <i>(Андреева А.П., Андреева Т.Т., Дзюбенко О.В, Носаченко В.М.)</i>	184
2.13.	Психологічний супровід освіти дорослого населення <i>(Харченко С.В., Хорош М.В., Паламарчук Д.В., Паламарчук Л.А.)</i>	188
2.14.	Сучасні шляхи підвищення іншомовної лінгвістичної компетенції <i>(Новікова Є.Б., Скрипник Н. С.)</i>	191
2.15.	Теорія та практика неформальної освіти соціальних працівників за проектним підходом <i>(Трубавіна І.М., Цибулько Л.Г.)</i>	197
2.16.	Формування здорового способу життя в системі інформальної освіти дорослих <i>(Харченко Н.В., Костріков А.В.)</i>	202
2.17.	Формування системи безперервного професійного розвитку лікарів в Україні на сучасному етапі <i>(Голованова І.А., Ляхова Н.О., Белікова І.В., Філатова О.В.)</i>	208
2.18.	Модель формування професійної ідентичності майбутніх фахівців медичної галузі у ЗВО <i>(Разумна А.Г.)</i>	213
2.19.	Удосконалення неперервного професійного розвитку фахівців з охорони здоров'я впровадженням інтерактивних технологій <i>(Квасник О.В., Харківський В.С.)</i>	218
2.20.	Досвід організації підвищення кваліфікації працівників залізничного транспорту з елементами дистанційного навчання <i>(Панченко С.В., Каграманян А.О., Захарченко В.В., Белікова Н.В.)</i>	222
2.21.	Університети третього віку. Досвід роботи U3A Toowoomba Inc в Австралії <i>(Туренко Н.М.)</i>	228

- 2.22. Аналіз ефективних практик розвитку медіа компетентностей в освіті дорослих у США та Канаді (Головченко Г.О.) 232
- 2.23. Неформальна освіта засуджених як інструмент зниження рівня рецидивної злочинності у Великій Британії (Черкаський Я.А.) 242

Розділ 3. Андрагогіка та управління людськими ресурсами

- 3.1. Побудова внутрішньої системи забезпечення якості загальної середньої освіти (Григораши В.В.) 251
- 3.2. Акмеологічна оцінка управлінської культури керівника закладу освіти (Григораши О.В.) 255
- 3.3. Професійне самовдосконалення керівника закладу освіти як умова підвищення якості освіти (Гречаник О.Є.) 261
- 3.4. Підвищення управлінської компетентності керівника школи як домінуюча складова модернізації загальної середньої освіти (Мармаза О.І.) 266
- 3.5. Сучасні підходи до розвитку персональної компетентності керівника закладу дошкільної освіти (Попович О.М.) 271
- 3.6. Розвиток управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти (досвід Полтавського ОІППО) (Королюк С.В.) 277
- 3.7. Рефлексивне управління закладом освіти (Швардак М.В., Дубюк В.Р.) 283
- 3.8. Організація роботи з питань збереження здоров'я та безпеки життєдіяльності в закладі дошкільної освіти (Вітер Л.Ю.) 287
- 3.9. Андрагогічні основи підготовки майбутніх магістрів у педагогічних ЗВО (Герасимова І.Г., Галич Т.В.) 292
- 3.10. Професійна діяльність геронтолога (Коваленко О.Г.) 298
- 3.11. Освіта дорослих у соціальній профілактиці торгівлі людьми: стан розробленості проблеми в теорії соціальної педагогіки (Трубавіна І.М., Каплун С.О.) 303

Розділ 4. Професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогів й андрагогів

- 4.1. Особистісно зорієнтований підхід до підвищення кваліфікації педагога (Хлебнікова Т.М.) 308
- 4.2. Organization of methodological work in preschool educational institutions as a historical and pedagogical problem (Chahovets A.I.) 314
- 4.3. Європейські моделі неперервної освіти вчителів (Коваленко О.А., Коваленко Л.М.) 319
- 4.4. Новітні моделі підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти (Водолазська Т.В.) 323
- 4.5. Організація неперервної освіти вихователів закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема (Портян М.О.) 328

4.6.	Освітні потреби педагогів у сфері виховання та їх реалізація у післядипломній освіті (Сіваченко І.Г.)	333
4.7.	Тренінг як ефективний метод організації навчання дорослих у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників (Білик Н.І.)	337
4.8.	Особливості проєктування програми підвищення кваліфікації вчителів математики (Нелін Є.П., Долгова О.Є.)	343
4.9.	Консультаційний супровід професійного розвитку педагога як технологія освіти дорослих (Горват М.В., Кузьма-Качур М.І.)	348
4.10.	Мотивація як важливий чинник безперервного професійного розвитку педагогічних працівників (Ткаченко Л.В., Хмельницька О.С.)	353
4.11.	Роль закладу неперервної освіти в підвищенні професійної компетентності педагогів із питань інклюзивної освіти (Колісник О.В.)	359
4.12.	Можливості «Університету третього віку» в підвищенні кваліфікації педагогів (Самойленко О.А.)	365
4.13.	Педагогічна діагностика професійних компетенцій викладача ЗВО (Белікова О.В., Бессонова Н.М., Греул О.О., Дитюк С.О.)	370
4.14.	Траєкторія розвитку викладача (Воронцова О.М.)	374
4.15.	Формування освітніх потреб під час підготовки дорослих магістрантів – учителів математики (Водолаженко О.В.)	378
4.16.	Методичні аспекти програми підвищення кваліфікації вчителів математики (Жерновникова О.А., Проскурня О.І.)	385
4.17.	Проектна діяльність як основа підвищення професійної компетентності вчителя математики (Дейниченко Г.В., Дейниченко Т.І.)	389
4.18.	Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: виклики, тенденції, перспективи (Гладуш В.А.)	394
4.19.	Застосування технік транзактного аналізу в курсі кризової психології в процесі підготовки майбутніх викладачів психології (Хижняк М.В.)	412
4.20.	Підготовка вчителів початкових класів до роботи з обдарованими учнями в контексті неперервної освіти (Ушмарова В.В.)	417
4.21.	Формування основ професійного саморозвитку вчителів початкових класів засобами інформаційних технологій (Брижак Н.Ю., Мішкулинець О.О.)	424
4.22.	Роль пленерної практики в професійному саморозвитку вчителя образотворчого мистецтва (Висікайло Т.В.)	428
4.23.	Моделювання неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах ЗВО (Беземчук Л.В., Мартем'янова А.В.)	433
4.24.	Психологічна адаптація молодого вчителя в педагогічному середовищі (Соколова К.В.)	437
4.25.	Особливості професійної діяльності викладача ЗВО (Шпак І.О.)	442
4.26.	Можливості дизайн-мислення в інноваційній педагогічній діяльності (Яловега І.Г., Пономарьова Н.О., Зуб С.С.)	446

4.27.	Цифрові вміння сучасного вчителя (<i>Веприк С.А., Олефіренко Н.В.</i>)	452
4.28.	Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення (<i>Темченко О.В.</i>)	456
4.29.	Педагогічні умови ефективного використання народознавчого матеріалу в початковій школі (<i>Ліба О.М., Штима М.Ю.</i>)	461
4.30.	Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи (<i>Молнар Т.І.</i>)	466
4.31.	Підготовка майбутнього педагога до професійного розвитку (<i>Багно Ю.М.</i>)	470
4.32.	Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога в контексті Нової української школи (<i>Сергійчук О.М.</i>)	475
4.33.	Підготовка майбутніх учителів до педагогічного спілкування (<i>Фенцик О.М.</i>)	481
4.34.	Формування активної екологічної позиції майбутнього педагога (<i>Пинзенник О.М.</i>)	485
4.35.	Специфіка професійної підготовки студентів до літньої педагогічної діяльності (<i>Коц С.М., Коц В.П.</i>)	492

Розділ 5. Освітні потреби різних категорій дорослого населення

5.1.	Неформальна освіта для людей з особливими потребами (<i>Бойчук Ю.Д., Казачінер О.С.</i>)	497
5.2.	Третій вік: обґрунтованість оптимізму (освітні програми для людей похилого віку) (<i>Войно-Данчишина О.Л.</i>)	502
5.3.	Віртуальний туризм як засіб соціалізації людей поважного віку (<i>Аніщенко А.П., Яріко М.О.</i>)	506
5.4.	Освіта дорослих як ключ до соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та біженців (<i>Боярська-Хоменко А.В.</i>)	511
5.5.	Засоби подолання психологічних криз трудових мігрантів (<i>Коваленко В.В.</i>)	517
5.6.	Психосоціальні аспекти розвитку особистості в період середньої дорослості (досвід учених – Р. Хейвігерст, Е. Еріксон, Р. Пек) (<i>Ростока М.Л.</i>)	523
5.7.	Development of issues of labor education of preschool children in the world pedagogical thought (<i>Yakovenko V.V.</i>)	527
5.8.	Соціальна компетентність як особистісна характеристика студентської молоді (<i>Козлюк О.А., Косарева О.І.</i>)	532
	Автори	538

2.13. Психологічний супровід освіти дорослого населення

*Харченко С.В., Хорош М.В.,
Паламарчук Д.В., Паламарчук Л.А.*

Прогрес суспільства є динамічним явищем. Удосконалюються інформаційні технології, обладнання, системи комунікацій та інформатизації. Вдосконалюється комп'ютерна техніка.

Ще десять-двадцять років тому тільки почали використовувати комп'ютери замість друкарських машинок. Сьогодні комп'ютери застосовують в усіх сферах: освіті, медицині, торгівлі, економіці, програмуванні та ін. Якщо розвиток комп'ютерних технологій упроваджувався в життя поступово протягом останніх десятиліть паралельно з розумовим розвитком підростаючого покоління, то учні і студенти добре адаптовані і володіють комп'ютерною технікою. Це допомагає їм у навчанні.

Однак молоді спеціалісти не мають досвіду роботи в різних сферах. На здобування досвіду і професіоналізму молодому поколінню потрібно кілька років.

Старше покоління має належний досвід роботи, певні досягнення. Проте деякі категорії дорослого населення, що мають різні спеціальності, потребують освіти протягом усього життя: Це програмісти, економісти, науковці, вчителі, філологи, медики, архітектори, фотографи, юристи та інші. З огляду на те, що в цивілізованому суспільстві виникає необхідність у кваліфікованих кадрах, то країна повинна прагнути забезпечити доросле населення системою закладів та освітніх програм, спрямованих на послідовне надання знань та вмінь. У зв'язку з тим, що у дорослого населення різні здібності та сприйняття новітніх технологій, важливе значення має психологічний супровід освіти. Саме тому в основу різних систем освіти покладено нові організаційно-методичні принципи, розроблено та застосовано соціальні програми на підтримку дорослих, які бажають узяти участь у різних видах освітньої діяльності.

Завдання освіти дорослих полягає не лише в тому, щоб допомогти їм адаптуватися в новій ситуації, а й набути мобільності, конкурентоздатності, що потрібні впродовж усього дорослого життя.

Сучасні умови праці та освіти дорослого населення потребують швидкого оволодіння комп'ютерними технологіями, іноземними мовами, насамперед, англійською.

Факти засвідчують, що кожен дорослий намагається й самостійно закінчити певні курси в групі чи індивідуально, оскільки людині характерне прагнення до самовдосконалення, з'ясування своїх потенційних можливостей, досягнення нею визначених цілей, вияву своєї загальнолюдської й особистісної сутності [2]. Проте рівень підготовки й освіти дорослого населення в такому випадку буде різний.

Отже, централізована освіта дорослого населення завжди є актуальною й активно впроваджується в життя. Спочатку всі працівники (з різним ступенем володіння англійською мовою) сьогодні, відбираються для її поглибленого вивчення. Вони складають вступний іспит, що містить різні завдання – тестові, усні, письмові, комп'ютерні. Потім вони розділяються на групи на основі початкового рівня їх підготовки, бази їх знань, здібностей та ін. Планується час для занять групи – кількість годин протягом тижня, тривалість упродовж кількох місяців, одного року чи кількох років навчання. Перед даною групою дорослих ставиться завдання, яке вони повинні виконати по завершенню курсів, наприклад, складання екзамену та отримання сертифіката, що підтверджує вільне володіння мовою.

У даному випадку психологічний супровід при оволодінні іноземною мовою створює заклад, що організовує курси. Заняття проводяться безкоштовно, підбирається відповідальний, кваліфікований, добросовісний організатор, куратор, викладач.

Позитивно налаштований та вмотивований куратор не тільки доступно викладає матеріал, а і створює позитивний, оптимальний психологічний супровід освіти дорослого населення. Він знаходить індивідуальний підхід для навчання кожної особистості, відповідно підбирає необхідні методичні матеріали і забезпечує ними. Крім того, куратор мотивує до навчання групу дорослого населення, ретельно контролюючи на кожному занятті рівень підготовки і виконання домашніх і класних завдань. Оцінки за навчання не виставляються в журнал, а викладач дає більш ефективну оцінку знань тих, хто навчається: коментує досягнення, помилки, постійно підтримує та підбадьорює задля досягнення позитивного результату на кінцевому етапі. Куратор дає можливість розкритися особистості, вдосконалити здібності й таланти.

Для навчання дорослим створюються умови для відвідування практичних занять курсів, самостійної роботи й підготовки. Якщо застосовано такий позитивний психологічний супровід освіти дорослого населення, то воно гарно мотивоване. Вони докладають максимум зусиль, здібностей, використовують цілеспрямовано свій потенціал і резерви (фізичні, розумові та ін.). У зв'язку з цим і результат перевищує очікування. Навіть ті, хто сумнівалися, повільно розвивалися, недооцінювали себе за допомогою досвідченого та наполегливого керівника досягають позитивного результату, отримують сертифікат, підвищують рівень своєї кваліфікації.

Отже, правильна організація керівництвом і закладом проведення курсів вивчення англійської мови дорослому населенню засвідчує за останні кілька років тільки максимальний результат. Інші працівники на прикладі своїх колег також є позитивно вмотивованими. І вони спочатку самостійно вивчають мову для досягнення певного рівня володіння мовою, а пізніше, коли вони мають певну базу, уже можуть можливість

удосконалювати знання на безкоштовних курсах із метою отримання сертифіката.

Отже, завжди є доросле населення, яке здобуває освіту в тій чи іншій сфері. Зацікавленість керівництва в підвищенні кваліфікації працівників, організація їх освіти й позитивний психологічний супровід навчання сприяє досягненню поставленої мети.

Достатнє оволодіння мовою відкриває різні можливості, наприклад, самостійне стажування за кордоном протягом тривалого часу в різних країнах – пів року чи рік. Стажування покращує кваліфікаційні характеристики спеціалістів, сприяє високому рівню оволодіння англійською мовою.

Надзвичайно важливим для закладу і керівництва є організація стажування дорослого населення різних сфер діяльності за кордоном. Це дає змогу наслідувати досвід інших країн, співпрацювати з колегами всього світу.

Сьогодні доросле працююче населення обов'язково повинно володіти комп'ютером. Оволодіння комп'ютерними технологіями дає змогу швидко, зручно отримувати різну інформацію, контактувати з колегами.

Однак, по-перше, комп'ютерна техніка дорого коштує, а по-друге, у зв'язку з активним розвитком технологій вона досить скоро стає застарілою. Звичайні працівники не завжди мають матеріальну можливість забезпечити себе відповідною технікою (комп'ютером, сучасним телефоном).

З огляду на це позитивним психологічним супроводом в оволодінні комп'ютером і покращенні працездатності на роботі є забезпечення відповідною технікою і комп'ютерами всіх працівників.

Отже, позитивний психологічний супровід освіти дорослого населення повинен бути спрямованим на врахування професійних запитів, потреб та інтересів, соціально-економічних умов професійної діяльності.

Освіта дорослого населення і підвищення кваліфікації спеціалістів повинні заохочуватися відповідною достатньою зарплатою для запобігання еміграції фахівців за кордон, наприклад, програмістів, лікарів та ін.

Так, у Китай запрошуються досвідчені спеціалісти різних галузей – вихователі дитячого садочка, вчителі шкіл, викладачі ЗВО, спортсмени тощо. Усі вони забезпечуються житлом та гідною заробітною платою. Зрозуміло, що це підвищує освіченість населення, сприяє розумовому розвитку дітей, школярів, студентів. Крім того, у Китаї держава повністю фінансує навчання фахівців, зокрема й учителів. Результатом є той факт, що досвідчені спеціалісти потім вкладають свої знання та вміння в розвиток країни, її економіку, матеріальний добробут і потреби населення.

У статті «Формування психологічної готовності викладачів медичних установ і майбутніх лікарів до роботи з метою профілактики «професійного вигорання»» автори вказують на те, що ще у 1977 році в наукову лексику введено поняття «синдром емоційного вигорання». Цим терміном позначалася ситуація, коли співробітники медичних закладів після довготривалої роботи «вигорали», виявляючи ознаки занепокоєння, знервованості, байдужості тощо [3].

Основними симптомами вигорання медичних працівників і викладачів є такі: знесилення, спустошення через надмірні перевантаження, втрата інтересу до роботи, що характеризується фізичним емоційним виснаженням, хвороблива деструктивна реакція на стрес; загальна відчуженість, негативні установки, зниження самооцінки внаслідок на тривалого стресу, пов'язаного із працею, зниження продуктивності праці [2].

У сучасному світовому просторі освіта є одним із важливих факторів, що забезпечують економічний розвиток і соціальну стабільність держави.

Позитивний психологічний супровід освіти дорослого населення може протидіяти виникненню синдрому професійного вигорання, сприяти формуванню необхідної професійної кваліфікації спеціалістів, адаптації до умов праці.

Література

1. Водопьянова Н. *Синдром выгорания: диагностика и профилактика*. СПб. : Питер, 2009 238 с.
2. Демченко Н. М., Міщук К. О. Розвиток ідей андрагогіки у вищій медичній освіті України. *Європейський вибір – невід'ємна складова розвитку вищої медичної освіти України* : матеріали навч.-метод. конф. Полтава, 2013. С. 44 – 46.
3. Кононова М. М. Формування психологічної готовності викладачів медичних установ і майбутніх лікарів до роботи з метою профілактики «професійного вигорання». *Європейський вибір – невід'ємна складова розвитку вищої медичної освіти України* : матеріали навч.-метод. конф. Полтава, 2013. С. 93–95.

2.14. Сучасні шляхи підвищення іншомовної лінгвістичної компетенції

Новікова Є.Б., Скрипник Н.С.

Сучасні тенденції розвитку суспільства, зокрема динамічний технічний прогрес, поширення інформаційних і комунікаційних технологій, зумовлюють підвищення вимог ринку праці до рівня володіння фахівцями іноземною мовою, насамперед англійською. Збільшення академічної мобільності здобувачів освіти й викладачів,